

ОНТО-ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КІБЕРНЕТИЧНОГО ЗЛОЧИНУ

Розкриваються онтологічні та феноменологічні основи функціонування віртуального простору, як середовища скоєння кібернетичного злочину. Засобом феноменологічної редукції явище кібернетичного злочину “очищується” від емпіричного нашарування, залишаючи чистий горизонт для пізнавальних розвідок.

Ключові слова: онтологія, феноменологія, буття, реальність, віртуальність, комунікація, інформація, інтегрувальність, життєсвіт.

Постановка проблеми. Категорія “буття” фігурує в нашому науковому лексиконі доволі часто. Проте, використовується вона здебільшого неусвідомлено. З'ясування смислу, який вкладається в це поняття, є одним із важливих завдань філософії, і покладається на такий розділ філософських знань як онтологія (від грец. *ontos* — наявне, суще і *logos* — вчення). У філософській літературі термін “онтологія” вживається з початку XVII ст., та введений до науково обігу німецьким філософом Р.Гокленіусом у 1613 р. Хоча звернення до цієї проблематики були відомі значно раніше і пов'язані із такими іменами як: Демокрит, Геракліт, Фалес, Анаксимандр [1, с. 21].

Мета статті. Розкрити онтологічні та феноменологічні особливості кібернетичного злочину, який внаслідок застосування методу феноменологічної редукції постає своєрідним комунікативним процесом спів-буття-з-Іншим. Досягненню вказаної мети сприяють наукові доробки так вчених як: М.Хайдеггер, Е.Гуссерль, О.Стовба, І.Честнов, А.Поляков, Н.Тарасов, А.Козловський, В.Кебуладзе, Л.Компанцева, М.Кузнецов.

Виклад основного матеріалу. За своєю природою, онтологія намагається висвітлити всезагальну картину світу, яка відповідає певному рівню пізнання реальності, та фіксується в системі філософських категорій. Будь-яка філософська чи теоретична система опирається на явно чи неявно прийняті онтологічні постулати, які складають в кінцевому етапі їх основу [2, с. 143].

Онтологічна категорія буття являє собою всезагальну властивість всіх речей, в тому числі правових та віртуальних реалій. Поняття буття фіксує ці властивості як первинний, фундаментальний признак, залишаючи тим самим на узбіччі їх особливості та властиві їм особисті якості. Бути чи перебувати в бутті означає наступне: 1) просто існувати, перебувати окремо від всього іншого; 2) існувати наряду з усіма іншими; 3) існувати у тісному взаємозв'язку з іншими реаліями; 4) існувати в єдності з універсумом, світовим цілим [3, с. 146].

Активізуючи питання про онтологічну сутність комп'ютерних злочинів зауважимо, що в рамках цього питання річ йтиме про середовище скоєння комп'ютерних злочинів, а також його виникнення, розвиток та функціонування. Віртуальна реальність, слугуючи своєрідним плацдармом для комп'ютерних злочинів, становить те онтологічне підгрунтя, проаналізувавши та осмисливши яке, в свідомості формується повноцінна картина цього не до кінця пізнаного феномену.

Концепт віртуальної реальності є одним із надбань науково-технічної революції, зумовлених інтенсивним розвитком комп'ютерних систем і мереж. Філософське осмислення віртуальної реальності відбувається крізь призму трьох вимірів буття людини: світу мислимого, що розгортається в людській свідомості в формі ідеї. Світу видимого, який піддається емпіричному спостереженню. Світу об'єктивного, що існує незалежно від нашого сприйняття реальності. Оригінальну позицію з цього приводу висловлює російський філософ права, прихильник постмодерністського праворозуміння І.Честнов. На його думку, віртуальність може розумітись не лише як потенційна модель соціальної (правової) реальності, але й як “паралельний” реально існуючий світ – аналог реальних механізмів відтворення суспільства (економічні та політичні акції в мережі Інтернет, спілкування з персонажами комп'ютерних ігор). Його можна розуміти більш ширше – як формування ідеального, заснованого на рефлексії світу, паралельного світу фізичних об'єктів, як наприклад “третій світ” К. Поппера [4, с. 81].

У XX столітті дослідження віртуальної реальності актуалізуються у точних науках, а саме квантовій фізиці, де в рамках теорії віртуальних частин, учені віднаходять своєрідний простір, який іменують віртуальною реальністю.

Сучасний словник іншомовних слів наводить перелік значень, іманентних терміну “віртуальний”: “віртуальний [середньолат. “*virtualis*” – сильний, здібний] – можливий, реальний, ефективний, дійсний, потенційно можливий, який дає

такий само ефект за певних умов”. Відповідно до цього “віртуальна реальність: а) створена реальність, імітація (моделювання) реальної дійсності; б) створення “удаваної реальності” за допомогою складної комп’ютерної технології, об’ємної взаємодії людини з ЕОМ”.

У свою чергу, “віртуальність”: лат. “virtualis” – можливий; такий, який може виявитись за певних умов. Інша реальність буття, особлива ясність мислення, прозоре бачення ситуації, обстановки й. т. ін. – стан, який триває від кількох секунд до кількох годин. В обчислювальній техніці - прийом, який використовує програміст для побудови умовної ЕОМ (на реальній ЕОМ) з характеристиками, зручними для користувача” [5, с. 142].

У сучасній філософсько-правовій думці розрізняють три концептуальних підходи до розуміння сутності віртуальної реальності:

1. **Технічний підхід**, сутність якого полягає у проектуванні та створенні програмного забезпечення. Внаслідок застосування методів об’єктно-орієнтованого програмування формується новий простір міжсуб’єктної комунікації користувачів, який називається “віртуальна реальність”.

2. **Психологічний підхід**, який зорієнтований на розкриття особливого стану людської психіки в момент перебування суб’єкта у віртуальному середовищі. Процес розуміння сприяє розкриттю стану психіки суб’єкта. Розуміння постає універсальним засобом пізнання об’єктивної і віртуальної реальності.

3. **Філософський підхід**, дає нам змогу відкрити онтологічну сутність віртуальної реальності, демонструючи її як синтетичну, людиновимірну сферу буття, що з необхідності включає в себе віртуальну подію (ситуацію). Остання є експлікацією специфічного способу спів-буття-з-іншим в рамках віртуальної реальності.

Звісно, в рамках нашого дослідження основна увага зацікавлена саме на філософському підході, що уможливило аналіз досліджуваного явища комплексно, порівняння специфіки віртуальної і правової реальностей.

Через розкриття ознак явища пролягає шлях розуміння його сутності. Послідовно висвітлюючи ознаки віртуальної реальності перед дослідником “піднімається таємнича пізнавальна завеса”, яка допомагає проникнути в суть езотеричного феномену віртуальності. Ознака визначає особливість досліджуваного предмету або явища, яка показує його схожість чи відмінність поряд із іншими феноменами.

Ознаками віртуальної реальності, на нашу думку, є:

1. **Актуальність**: віртуальна реальність існує лише “тут і зараз”, тільки поки активна реальність, що її породжує.

2. **Автономність**: у віртуальній реальності свій час, простір, логіка і закони функціонування. Для людини, яка знаходиться у віртуальній реальності, немає як такого минулого й майбутнього.

3. **Породженість**: віртуальна реальність продукується активністю іншої, другорядної, зовнішньої щодо неї реальності.

4. **Синтетичність**: віртуальна реальність є штучним, людським творінням, тому не може мати того ж статусу, що й соціальна/природна реальність.

5. **Знеособленість**: у віртуальній реальності відбувається втрата людиною своєї власної, унікальної і неповторної соціальної ідентичності.

6. **Інтерактивність**: віртуальна реальність може взаємодіяти з усіма іншими реальностями, зокрема і з “породжуючою”, як онтологічно незалежна від них [6, с. 33].

Ще одним невід’ємним атрибутом віртуальної реальності є її просторовість і темпоральність. Простір постає формою буття суцього, що характеризує його протяжність, структурність, співіснування і взаємодію складових у всіх матеріальних системах. Його розуміння формується у людини в емпіричному досвіді при характеристиці матеріального об’єкту або множини таких об’єктів, що займають різне місце в цьому просторі. Час є формою буття суцього. Виражає тривалість його існування в певних темпоральних межах. Простір і час нерозривно пов’язані між собою. Їх єдність проявляється в русі і розвитку будь-якого явища.

Віртуальна реальність мислиться як “віртуальна” по відношенню до так званої “породжуючої реальності” або “реальної реальності” яку прийнято називати “константною реальністю”. Для кращого розуміння відмінності віртуальної реальності від реальності константної слід розкрити відмінність віртуальної темпоральності від константної. Так константна темпоральність характеризується як така, що її породжує. Вона може вільно існувати без віртуальної темпоральності. Віртуальна ж в свою чергу є залежною від константної. Віртуальна темпоральність передбачає нову емпіричну темпоральність, ніби надбудовану над емпіричною темпоральністю константної реальності. Їй іманентні нові каузальні принципи які відмінні від каузальності константної реальності. Слід зазначити, що власної апрі-

орної темпоральності віртуальна реальність не набуває, продовжуючи співвідноситись з апріорною темпоральністю константної реальності.

Віртуальна реальність – це насамперед сконструйована технічними засобами реальність. Основна її мета - комунікація, передача і зберігання інформації, що здійснюється завдяки свідомій діяльності суб'єкта віртуальної комунікації. При цьому на перший погляд може здатися, що для повноцінної реалізації віртуальної реальності актуальними є два компоненти: комп'ютерна система (інтернет мережа) і свідомість суб'єкта. Ще одним важливим компонентом у її формуванні є взаємодія, яка активно сприяє інтеграції обох вищевказаних компонентів. Іншими словами, комп'ютерні технології і свідомість суб'єкта є ключовими елементами віртуальної реальності, завдяки взаємодії яких вона набуває свого буття.

Серед підходів до осмислення віртуальної реальності особливої уваги заслуговує “мережевий підхід”, який зводить віртуальну реальність до комунікаційних процесів мережевої взаємодії, які не належать конкретно до сфери об'єкта чи суб'єкта, не піддаються концептуальній репрезентації. У мережевій комунікації реалізується: анонімність, безпека, невидимість, зручність та оперативність. Це створює ідеальні умови для створення своєї “віртуальної ідентичності” [7]. Так, завдяки анонімності - користувач залишається інкогніто під час своєї віртуальної подорожі. Виникає ефект захищеності, адже для перебування в мережі не потрібно покидати свою оселю. За лічені секунди знаходимо інформацію, обмінюємось файлами, проводимо банківські транзакції, створюємо свій віртуальний “прообраз”, який може і не відповідати реальності, набуваючи статусу віртуальної фікції.

Людина як суб'єктивна реальність воліє тим особливим “топосом” буття, в якому перетинаються всі можливі шляхи мережевої комунікації [8, с. 81-84]. Сам термін “комунікація” фігурує у різних філософських парадигмах. Зокрема, К. Ясперс у своїх працях неодноразово акцентує увагу на так званій “екзистенціальній комунікації”. Ю. Хабермас вважає соціальну інтеграцію результатом комунікації. Німецький теоретик права Марк ван Хук акцентує увагу на поліваріантності комунікативного процесу, стверджуючи, що процес комунікації може набувати різноманітних форм, проте ідеальні умови для оптимальної комунікації все ж залишатимуться утопією. А. Поляков, в рамках своєї комунікативної теорії права, розглядає феномен права як заснований на соціально-визнаних і загально-обов'язкових нормах комуні-

кативний порядок відносин, учасники якого взаємодіють шляхом реалізації своїх прав і обов'язків.

Якщо ж пропустити комунікаційний процес крізь призму екзистенціального аналізу, перед нами вибудовуються відносини між “Я” та “Іншим”. Під екзистенціальною комунікацією прийнято розуміти певний діалог “Я” та “Іншого”, акт виявлення “Я” в “Іншому”, через який здійснюється “прорив” до сутності Буття, до трансцендентного.

Філософський потенціал для аналізу проблематики комунікації у віртуальній реальності містить екзистенціально-феноменологічна аналітика німецького філософа Мартіна Хайдеггера. Учений переосмислює питання сумісного буття, задаючи напрям дослідження не від взаємодії індивідів до розуміння сутності їх сумісності, а навпаки, від аналізу спів-буття до осягнення їх взаємодії [9]. Буття визначається і осягається як присутність, “Dasein”. Фундаментальна онтологія в свою чергу виявляється екзистенціальною аналітикою “Dasein”. Базовими структурами останнього, на його думку, є *in-der-Welt-sein* (буття-в-світі) та *Mitsein* (спів-буття). Буття-в-світі (*in-der-Welt-sein*) має характер сумісності, що тягне за собою розуміння буття присутності, як *Mitsein*, спільного буття з Іншими, спів-буття, співіснування. Приставка “спів-” вказує на наявність Іншого, на інші *Dasein*, які існують разом із ним. Як слушно зауважує сам Хайдеггер: “Світ присутності - сумісний світ”. Звідси випливає очевидний висновок: “Буття-в є спів-буттям-з-Іншими” [10, с. 117]. Характер спів-буття залишається іманентним *Dasein*, навіть в тому випадку, коли немає конкретного звернення до Іншого, тобто навіть буття в самотності є буттям-в-світі.

Мартін Хайдеггер досить часто звертається до категорії “Іншого”, в яку він вкладає поняття “Ніхто” невизначений, середньостатистичний, обезличений суб'єкт, який водночас є - “все”, і - “ніщо”. Домінування стереотипності і шаблонності людського існування призводить до обезличеності. Це й сприяє формуванню Хайдеггерівської категорії “Інші”, яку він позначає своєрідним терміном “*Das Man*”.

Категорія *Das Man* також відноситься до екзистенціально-онтологічної структури *Dasein* як один із екзистенціалів. Серед множинності екзистенціалів у фундаментальній онтології Хайдеггера окремої уваги заслуговує так званий екзистенціал “падіння”. Сутність цього екзистенціалу полягає в тому, що не власний спосіб буття характеризується своєрідним “розпорошенням в бутті-з-Іншими”, де кожен виступає в якості

Іншого, не будучи самим собою, тим самим зраджує власній екзистенції, своєму “справжньому” існуванню. Буття людини повністю поглинається соціальною (а в нашому випадку, віртуальною) реальністю [10, с. 118].

Проте, не менш цікавою, плідною та певною мірою спірною видається феноменологічна філософія вчителя М. Хайдеггера, Е. Гуссерля. На думку якого, феноменологія повинна набути статусу універсальної методології для всіх існуючих наук, основним девізом якої має бути “повернення назад до самих речей”, що на думку німецького феноменолога дасть унікальну змогу осягнути внутрішню іманентну “чисту” сутність досліджуваних феноменів. Але, як завжди не обійшлося без критики, оскільки на думку М. Хайдеггера, Е. Гуссерль замикає буття у рамках хоча і трансцендентально редукованої, проте все ж таки свідомості, яка зазнає своєрідного обмеження “регіональною онтологією”, що має на меті безпосереднє виявлення “регіонального ейдосу”, що іманентно присутній у свідомості та зумовлює “матеріальну форму” предметів, які належать до відповідного регіону [11, с. 5]. Отже, в зв'язку із такими обставинами, будь який філософ, що намагався вибудувати своє дослідження на методологічній базі феноменології повинен був обґрунтувати свою позицію онтологічно. Йдеться насамперед про з'ясування буттєвого статусу явища що досліджується, а також його існування окрім свідомості суб'єкта. Адже, в протилежному випадку всі його філософські конструкції ризикували виявитися лише “трансцендентально-феноменологічними спекуляціями” [12, с. 372], які жодним чином не знаходять свого “закріплення” в буттєвому устрої. Вихід із тупикової ситуації став можливим лише після введення Е. Гуссерлем в науковий феноменологічний обіг категорій інтерсуб'єктивності та життєвого світу, які згідно задуму автора повинні розвіяти та усунути всі наявні проблеми і сумніви, що виникали внаслідок використання феноменологічного методу. То ж, відірвані на перший погляд від нашого дослідження феноменологічні категорії, насправді відіграють важливу роль в процесі обґрунтування віртуальної реальності та віртуальної комунікації, сприяють більш глибокому розумінню їхньої сутнісної природи. Але що ж являє собою життєвий світ, та яке його відношення до віртуальної реальності? Що таке інтерсуб'єктивність, та наскільки глибоко вона здатна розкрити взаємодію суб'єктів? Та й взагалі, наскільки виправданим та науково необхідним є застосування цих категорій в дослідженні

запропонованої проблематики? Отже, повноцінні відповіді на поставлені запитання є можливими, лише опісля детального розгляду цих феноменологічних категорій.

Як вже наголошувалось раніше, категорія життєвого світу була введена Е.Гуссерлем в “Кризі європейських наук”, як реакція на численну критику та закиди в сторону “замкнутості” феноменологічних розвідок в межах свідомості. Життєвий світ – світ нашого повсякденного досвіду, так званий “світ допредикативних очевидностей”, який не обтяжений жодними науковими чи філософськими знаннями, та конститується в діяльності чистої трансцендентальної суб'єктивності [14, с. 58]. Життєвий світ є універсальною цариною розгортання будь-якого можливого досвіду [15, с. 34], котрий постає перед нами як “царство” першопочаткових очевидностей дане з очевидністю, в залежності від того чи йде мова про сприйняття або спогади, є пізнаним як “воно саме” в безпосередній присутності чи пригадуванні як “його самого” [16, с. 175].

Е. Гуссерль неодмінно наголошує, що сам життєвий світ як такий не усвідомлюється нами безпосередньо і зберігає статус анонімності [14, с. 58]. Але, чи не є життєвий світ, запитує філософ, чимось найбільш загальновідомим, чимось таким, що завжди само собою розуміється у різноманітті життя людини та в своїй типіці завжди знайомий завдяки досвіду [16, с. 169]? Філософська стурбованість Е. Гуссерля, наводить нас на думку, що йдеться перш за все про повсякденну діяльність людини, над якою вона вкрай рідко замислюється, адже завжди є чимось самоочевидним, що не потребує належних аргументів для обґрунтування. До таких очевидностей життєвого світу з впевненістю можемо віднести похід в магазин, на роботу, зустріч із друзями, користування громадським транспортом, оплату товарів та послуг, і т.д. Проте, у зв'язку з інтенсивним розвитком інформаційних технологій, що “спровокували” в свою чергу виникнення віртуального простору, звичний для нас світ допредикативних очевидностей з легкістю перемістився до віртуальної реальності (мережі Інтернет). Тобто, до життєвого світу підключився і віртуальний простір “перетягнувши” до себе практично всі повсякденні операції. Наприклад, для спілкування з друзями достатньо лише запустити спеціальну програму, яка вмить з'єднає нас із бажаним абонентом, для замовлення необхідного товару чи оплати послуг необхідно перейти на відповідну веб-сторінку, пройшовши перед цим процедуру аутентифікації та авторизації, для розрахунку із

клієнтом за виконану роботу достатньо перевести кошти на віртуальний гаманець, після чого особа з легкістю може забрати нараховані кошти. Отже, життєвий світ як світ повсякденного досвіду знаходить своє місце і в межах віртуальної реальності, переміщаючись якою завжди вчиняємо дії, котрі є самоочевидними та повсякденними для цієї реальності. Проте, досі відкритим залишається питання про можливість однакового сприйняття світу (в нашому випадку віртуальної реальності) декількома суб'єктами одночасно, відповіддю на яке згідно задуму Гуссерля стала категорія інтерсуб'єктивності.

Інтерсуб'єктивність – виступає насамперед як апріорна взаємоузгодженість свідомостей, в зв'язку з чим інтенціональні об'єкти мого трансцендентального досвіду стають також інтенціональними об'єктами трансцендентального досвіду Іншого. Завдяки цій взаємоузгодженості свідомостям відкрито спільний життєвий світ, як горизонт можливого досвіду, тобто сукупності всіх тих сенсів, які потенційно може сприйняти свідомість. Апріорність ж означає, що таке спільне конституювання абсолютно немає нічого спільного із емпіричним актом, та в жодному разі не впливає із нього. Без інтерсуб'єктивності не можлива будь-яка комунікація, адже остання впливає саме з неї. То ж, і віртуальна комунікація, як взаємоузгодженість свідомостей в межах віртуального простору відбувається завдяки інтерсуб'єктивності.

Відео-конференції, онлайн-чати, системи миттєвих повідомлень створили зручну ілюзію спів-буття-з-Іншими та слугують яскравим прикладом інтерсуб'єктивної природи комунікації. В результаті чого віртуальний простір став таким же безмежним, як і об'єктивна реальність. Особливий семіотичний інтерес викликають мовленнєві явища в мережі, які тісно зв'язані з он-лайн спілкуванням. Йдеться про чати, форуми, блоги, де відбувається заміна не лише способів передачі знаків, але й самих знаків, за допомогою яких відбувається віртуальна комунікація.

Привабливі можливості комунікації обертаються для людини буттям серед обезличених Інших. Людина опиняється в оточенні пустих, тимчасових, а інколи й безглузких “віртуальних відносинах”. Відсутність візуального сприйняття співбесідника формує упереджене ставлення до отриманої інформації. У зв'язку з цим можна припустити переміщення соціальної комунікації до віртуального середовища.

Віртуальна комунікація стає складовою нашого буття. Сприяє у набутті статусу не-

від'ємності в сучасному бутті людини слугує міграція багатьох соціальних процесів до простору віртуальної реальності. Інтегративна процедура вплинула і на аксіосферу; свобода як фундаментальна цінність проголошується аксіоматичною у віртуальному середовищі.

В історії філософсько-правової думки знаходимо безліч міркувань, підходів і класифікацій свободи. Її поділяють на фактичну і юридичну, внутрішню і зовнішню, що свідчить про невизначеність і складність цього аксіологічного компонента. Звісно, надто просто стверджувати, що свобода складний феномен. Не зовсім точно висловитися, що вона суперечлива. Але, в будь-якому випадку, свобода завжди залишатиметься для нас таємницею. Ми маємо справу з природою людини, яка завжди залишатиметься загадковою і не до кінця пізнаною.

Найоптимальніше до осмислення феномену свободи підійшов англійський філософ Джон Стюарт Мілль, розподіливши її на два модуси: “свободу від” і “свободу для”. У мережі Інтернет свобода розуміється, як певна можливість безперешкодно висловлювати свою думку з приводу того чи іншого питання, розміщувати контент без жодної думки про відповідальність. Цим самим активізується модус “свободи від” (liberty), що трансформує її розуміння у свободу від дотримання прийнятих у суспільстві морально-етичних норм, релігійних догматів, норм права. “Свобода від” набуває форми свавілля у віртуальному просторі, породжуючи безвідповідальність. Як слушно зауважує А. Козловський: “Свавілля є перестрибування межі власної відповідальності, за якою маячить Ніщо як нищівна відповідальність перетворення в ніщо” [17, с. 99].

Безвідповідальність є швидкою та ефективною. Для неї не потрібно особливих вольових інтенцій чи напружених пізнавальних процесів. Почуття безвідповідальності підсилюється ще й особливостями людської психіки. У кожного з нас закладений потяг до порушення норми. А завдяки анонімності і невидимості, це почуття особливо загострюється, що дає змогу говорити про онтологічну безвідповідальність віртуальної реальності.

Безвідповідальність постає як можливість нехтувати і спотворювати причинно-наслідкові зв'язки, змінювати усталений хід речей, порушувати встановлені в суспільстві норми. У правовій реальності будь-яка подія формує так званий “причинно-наслідковий зв'язок”. З точки зору логіки їй іманентна ось така формула: “причина - дія - наслідок”. Дані елементи структуруються в чітко визначеному порядку. В жодному разі не

змінюють своїх позицій. Саме наявність такого зв'язку у конкретній ситуації і є фактичною підставою для притягнення особи до відповідальності.

Відповідальність, за своєю природою, завжди юридична. Фізична чи фізіологічна, моральна чи релігійна, політична чи економічна або ж будь-яка інша є лише юридизованими різновидами відповідальності, оскільки завжди пов'язуються з порушенням прийнятих норм, об'єктивних законів або встановлених правил. Через те відповідальність передбачає онтологічну санкцію в специфічних її формах [17, с. 98].

У віртуальній реальності все відбувається дещо за іншим сценарієм. Усі глобалізаційні та інформатизаційні процеси, які відбуваються всередині цієї реальності, мають не юридичну природу. Тому не можуть бути осмисленими на підставі права. Вони не піддаються опису та не можуть бути зафіксовані юридичними засобами.

Юриспруденція мислить в рамках аристотелівської формальної логіки, яка оперує “не пустими термінами”, а поняттями, які знаходяться в референтних відносинах з об'єктами реальності, поняттями яким відповідають предмети реального світу [18, с. 623-627]. Першу скрипку відіграє причинно-наслідковий зв'язок. У віртуальному же середовищі відбувається спотворення цього зв'язку. Якщо в правовій ситуації спочатку має місце дія, надалі причина, а в кінцевому результаті – наслідок, то у віртуальній ситуації ці елементи з легкістю рокуються або навіть збігаються, що унеможливує формування юридичних конструкцій в рамках віртуальної реальності.

Ще одним елементом у конструюванні онтологічної безвідповідальності віртуальної реальності є її оказіональність (виключенність із системи причинно-наслідкових зв'язків). Будучи випадковою, одноразовою, оказіональною, віртуальна ситуація не вписується в систему подій і фактів, що мають місце в соціальному середовищі і підпадають в сферу впливу права.

У рамках правової реальності відповідальність несе чітко визначений суб'єкт, конкретна особа. Оригінальну позицію з цього приводу, займає російський правознавець А. Поляков. На його думку, поняття правового суб'єкта починається із визнання права на ім'я. Ім'я, це не те, як називають людину інші особи, а те, як вона називає сама себе, примушуючи інших рахуватися із цим. У віртуальній реальності суб'єкт як такий заперечується, адже, мова йде про “приписування” імені, яке завжди створює ситуацію віртуального (невизначеного) суб'єкта. Право на ім'я, з необхідністю припускає і право на відповідь (на

діалог), а в певних випадках, й обов'язок відповідати, що в свою чергу демонструє неможливість застосування такої конструкції правосуб'єктності у віртуальній реальності [19, с. 316-320]. Оскільки, маємо справу не з реальною особистістю, а з породженим людською уявою образом, (ніком), який є нічим іншим, як віртуальною фікцією, для верифікації якої потрібний цілий комплекс програмно-технічних дій.

Висновок. Підсумовуючи сказане вище, спробуємо дати дефініцію віртуальній реальності; це синтетичний, просторово-часовий феномен створений комп'ютерними технологіями, основною метою якого є міжсуб'єктна комунікація.

Список літератури

1. Козюбра М. Основні форми буття права та взаємовідносини між ними // *Право України*. - 2011. - №8. - с. 21
2. Мережко А.А. Введение в философию международного права. Гносеология международного права. - К.: Юстиниан, 2002. - 192 с.
3. Бачинин В.А. Философия права: Конспект лекций. - Харьков: Консум, 2002. - 368 с.
4. Честнов И.Л. Постклассическая теория права. Монография. СПб.: Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2012. – С. 81.
5. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / Уклали: О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. - К.: Довіра, 2006. - 789 с. - (Словники України).
6. Носов Н.А. Виртуальная психология. — М.: «Аграф», 2000. – 432 с.
7. Жичкина А. Е., Белинская Е. П. Стратегии самопрезентации в Интернет и их связь с реальной идентичностью [Электронный ресурс] // URL: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/strategy>
8. Компанцева Л.Ф. Философские и языковые аспекты формирования концепта виртуальная реальность // *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. – 2008. - №1(1). – С. 81-84.
9. Кузнецов М.М. Интернет как провокатор и инициатор сетевого подхода [Электронный ресурс] // URL: <http://iph.ras.ru/page50505843.htm>
10. Елхова О.И. Виртуальная реальность коммуникации // *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена / Izvestia: Herzen University*

Journal of Humanities & Sciences. №137: Научный журнал. СПб., 2010. С.62-70.

11. Хайдеггер М. Бытие и время / Пер. с нем. М.: Ad Marginem, 1997. С.452.

12. Стовба О.В. Філософія М. Гайдеггера та правове мислення // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Вип. 492: Правознавство. – Чернівці: Рута, 2009. – С. 5.

13. Стовба А.В. А. Райнах и Н.Н. Алексеев: у истоков феноменологии права // Право и политика. – 2012. – №2 (146) . – С. 372.

14. Ильина И.А. Семиотика как метод исследования виртуальной реальности [Электронный ресурс] //URL: http://www.vestnik.adygnet.ru/files/2009.1/844/i%60ina2009_1.pdf

15. Свасьян К.А. Феноменологическое познание. Пропедевтика и критика. – 2-е изд. – м.: Академический Проект; Альма Матер, 2010.

16. Кебуладзе В. Феноменология досвіду / Відп. ред. Анатолій Лой. – К.: Дух і Літера, 2012. – 280 с.

17. Гуссерль Е. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. – СПб.: Издательство «Владимир Даль», 2004.

18. Козловський А.А. Онтологія юридичної відповідальності // Проблеми філософії права. - 2004. – Том II.

19. Тарасов Н.Н. Юридическая наука: границы и проблемы самоопределения / Н. Тарасов // Российский ежегодник теории права. - 2009. - №2. - СПб.: ООО «Университетск. издат. консорциум “Юрид. книга”, 2009. - С. 623-627.

20. Поляков, А. В. Антрополого-коммуникативное обоснование прав человека /А. В. Поляков. //Право и общество. -СПб., 2004. - С. 316-320.

Стаття надійшла до редколегії 3 грудня 2013 року.

Рекомендована до опублікування у “Віснику” членом редколегії М.В. Никифороком.

V.B. Voychyshyn

Onto-phenomenological foundations of cybercrime

Summary

The article unfolds ontological and phenomenological foundations of virtual reality as the environment of cybercrime. Through the phenomenological reduction, cybercrime “gets rid of” empiric layer. There is clean horizon for further investigations.

Key words: ontology, phenomenology, being, reality, virtuality, communication, information, intersubjectivity, life-world.

В.Б. Войчишин

Онто-феноменологические основания кибернетического преступления

Аннотация

Раскрываются онтологические и феноменологические основания функционирования виртуального пространства, как среды совершения кибернетического преступления. Посредством феноменологической редукции явление кибернетического преступления “очищается” от эмпирического слоя, оставляя тем самым чистый горизонт для дальнейшего вопрошания.

Ключевые слова: онтология, феноменология, бытие, реальность, виртуальность, коммуникация, информация, интересубъективность, жизненный мир.